

Заєць Світлана Сергіївна

доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА НАСИЛЬСТВА НАД ЖІНКОЮ

Проблема насильства в сім'ї інтегрована в культуру багатьох суспільств. Насильство в родині розглядають як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї щодо іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному та психічному здоров'ю [1, 319]. Це поняття охоплює різні види поведінки й має вагомі соціальні наслідки. Хоча одіозний штамп "Б'є - значить любить" не власнеукраїнський, він досі є частиною нашої суспільної свідомості і насильство в сім'ях, на жаль, було і залишається частиною української дійсності.

Виділяють фізичне, сексуальне, психологічне, економічне насильство в сім'ї. *Фізичне насильство* - умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести чи призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, завдання шкоди його честі та гідності. *Сексуальне насильство* - протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру щодо неповнолітнього члена сім'ї. Насильницький статевий акт підвищує ризик інфікуватись ВІЛ та іншими інфекціями через утворення мікротріщин, які призводять до потрапляння інфекції в організм. *Психологічне насильство* - насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ чи погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю. *Економічне насильство* - умисне позбавлення одним

членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я.

Офіційна статистика стосовно домашнього насильства не відображає реальної картини, оскільки більшість жертв не звертається за допомогою до органів внутрішніх справ. За даними опитувань, насильство в українській сім'ї - досить поширене явище. Соціологічні дослідження свідчать: 68 % жінок у країні потерпають від знущань у сім'ї, серед яких 20 % - «зазвичай або часто» (найчастіше - це побої з боку чоловіка), 50 % жінок зазнавали сексуальних домагань на роботі, а 8 % із них - досить часто. Однак 70 % всіх жертв важких насильницьких актів у сім'ї становлять жінки і діти. Стереотипи, особливо "б'є - значить любить" та "сміття з хати не виносять" суттєво заважають боротися з явищем домашнього насильства. Перший - спростовує усвідомлення непорушності прав людини, другий - перешкоджає динамічному розвитку культури захисту своїх прав і звернення по допомогу для їх відстоювання.

Насильство над жінкою в сім'ї пояснюють на основі трьох ключових підходів: 1) соціально-історичного; 2) системно-сімейного; і) індивідуально-психологічного.

Згідно з першим підходом насильство розглядають як соціальну проблему, що виникла через домінуючу позицію чоловіка у суспільних відносинах і є важливим чинником дискримінації одного з її членів. При цьому практично немає механізму для викорінення цієї дискримінації. Безкарність насилля в сім'ї стає моделлю гендерної політики, яку засвоюють діти як норму і відтворюють з покоління в покоління. Значною мірою така поведінка є наслідком традиційного виховання, при якому агресивну поведінку чоловіків розглядають як єдиний спосіб вирішення наявних проблем. Цей підхід сформували та поділяють представники феміністичного руху.

За системно-сімейним підходом домашнє насильство, чи подружнє насильство, також можна розглядати як систему поведінки, мета якої досягнення влади і контролю в сімейних стосунках. Цей підхід фокусується на

походженні та формах конфлікту і вивчає особливості взаємодії, динаміки спілкування, процесу вирішення конфліктів у сім'ї як системі.

Індивідуально-психологічна перспектива розгляду проблеми насильства в сім'ї передбачає акцентування уваги на наслідках насильницьких дій: фрустрація та депресія, соціальна ізоляція, суїцид, залежність, відчуття провини, низька самооцінка, криза ідентифікації, втрата відчуття загрози, смиренність [2, 44].

На жаль, інформація про масштаби цього соціального зла в нашій країні є не зовсім об'єктивною та достовірною. Крім того, випадки насильства стосовно жінок, дітей, людей похилого віку, їхня поширеність та типологія залишаються здебільшого прихованими і не знаходять відображення у статистиці. Особливо це стосується сексуального та домашнього психологічного насильства.

Насильство в сім'ї має соціальні наслідки. Так, насилля над жінкою в сім'ї - це й приниження людської гідності жінки, яке перешкоджає її вільному та активному розвитку в суспільстві, а також виховні проблеми, пов'язані з явищем так званої «соціальної естафети», коли діти, які стають свідками насилля в сім'ї, переносять надалі отриманий негативний досвід на своє власне життя [3, 67].

Розглядаючи форми та *методи роботи з жінками*, які зазнали насильства, зазначимо, що у зарубіжній практиці соціальної роботи найчастіше вдаються до: профілактичної роботи; роботи з правоохоронними органами; організації притулків (шелтерів) для побитих жінок; надання консультацій.

Загалом консультативні стратегії ґрунтуються на проведенні: первинного інтерв'ю; наданні підтримки; заохочуванні вираження; акцентуванні на сильних якостях жінки; наданні інформації; аналізі альтернатив; визначенні плану; адвокатуванні (представництві інтересів) [1, 328].

Щодо особливостей методу первинного інтерв'ю, то тут особлива увага звертається на стан жінок. Побиті жінки під час перших зустрічей почуваються досить тривожно. Вони переживають з приводу того, що і як слід говорити. Соціальні працівники повинні створити довірливу й комфортну атмосферу та

переконати жінку в тому, що вона не мусить говорити того, чого не хоче. Постраждала жінка має також відчувати, що консультант є безоцінювальним та некритичним, дотримується принципу конфіденційності.

Чимало жінок при консультуванні виявляють такі емоційні реакції, як страх, злість, провину і навіть сумніви щодо власного психічного здоров'я. Консультанту потрібно заохочувати постраждалу дозволити її емоціям вийти назовні. Лише потім вона буде в змозі долати їх. Консультант може надалі допомогти жінці подивитися об'єктивно на власну ситуацію.

Важливим аспектом консультування є фокусування на сильних сторонах постраждалої. Побиті жінки страждають від низької самооцінки. Вони потребують допомоги у визначенні своїх позитивних характеристик.

Обов'язковим елементом допомоги мусить бути інформування про медичні, соціальні, юридичні послуги й служби, які можуть надати жінці кращі можливості. Водночас варто також звертати увагу на етап дослідження альтернатив розв'язання цієї проблеми, оскільки жінки можуть відчувати себе у пастці, не бачити шляхів вирішення ситуації.

Загалом соціальні працівники можуть допомогти жінці: повернути владу та контроль над своїм життям, виробити адекватну самооцінку, зменшити залежність жінки від насильника та відповідальність жертви за насилля над нею, розвивати нетерпимість та неприйняття будь-якої агресії.

При роботі з жінками-жертвами насильства в сім'ї в останні роки набула поширення модель груп взаємопідтримки. Організація такого виду допомоги бере свій початок з феміністичного руху. Велику роль у такій взаємодії з жінками відіграють освітньо-просвітницькі методи втручання: знайомство з правами жінок, зміна гендерних стереотипів та уявлень про роль жінки в суспільстві, розвиток лідерських якостей та навичок самопредставництва. У групах взаємопідтримки надають значної уваги терапевтичним чинникам: універсалізація переживань, міжособистісне навчання, розвиток навичок спілкування.

Основні соціальні чинники, які впливають на успішність адаптації жінки: відсутність фізичних наслідків травми; стабільне фінансове становище; збереження соціального статусу; наявність соціальної підтримки з боку суспільства і особливо групи близьких людей.

Насильство в родині розглядають як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї щодо іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному та психічному здоров'ю. Виділяють такі різновиди насильства в сім'ї, як фізичне, сексуальне, психологічне, економічне.

Мета соціальної роботи з випадками насильства в сім'ї - надання допомоги членам сім'ї, які зазнали насильства чи були свідками цих дій, у попередженні фактів насильства над ними та подоланні наслідків насильницької поведінки шляхом наснаги та підтримки, використання інтервенційних та консультативних стратегій, організацією безпечного середовища, створення служб мережі підтримки та формування ненасильницької культури взаємин у сім'ї.

Методи і методики соціальної роботи з людьми, які зазнали насильства, варіюються залежно від віку клієнта, його самостійності у розв'язанні власних проблем, виду насильства, якого він чи вона зазнають тощо. Захист від насильства повинен передбачати наявність різнопланових послуг, зокрема у притулках та кризових центрах, а також створення ефективної адміністративно-правової системи захисту права людини на безпечне середовище.

Література:

1. Лукашевич М.П., Семигіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика): Підручник. – Каравела, 2009. – 136 с.
2. Мінакова К. Основні соціально-педагогічні та психологічні характеристики жінки – жертви домашнього насилля / К. Мінакова // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2005. - № 5 — С. 43—47,
3. Данилевич Л.А. Психологія статі / Укладач Л.А. Данилевич., В.А. Данилевич // [Курс лекцій] : Навчальний посібник / – Умань : ФОП Жовтий О.О.,2014. – 120 с.